

Nr 4.

Ankom till riksdagens kansli den 10 december 1918 kl. 11 f. m.

Andra särskilda utskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 28 med förslag till lag angående tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914.

Närvarande: herrar Pettersson i Södertälje, Swartz, Wijk, Gezelius, friherre Fleming *), Dahl *), friherre Langenskiöld, von Sydow *), Stenström *), von Essen, Klefbeck, Lindqvist i Kosta, Nilsson i Bonarp Källman, Johansson i Uppmälby, Vennersten, Röing *), Hage, Hedin *) och Rehn.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

I en den 25 oktober 1918 till riksdagen avlåten, till andra särskilda utskottets förberedande behandling överlämnad proposition, nr 28, har Kungl. Maj:t, under återopande av bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

angående tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914.

Härigenom förordnas, att till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914 skall fogas ett nytt stycke av följande lydelse:

Där sådant med hänsyn till utbruten farsot eller andra utomordentliga förhållanden prövas vara av nöden, äger Konungen förordna, att tjänstgöring skall taga sin början eller återstående del därav fullgöras å senare tid än i mom. 1, 2 eller 3 föreskrives.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för ifrågavarande proposition, får utskottet hänvisa till det vid densamma fogade utdraget av statsrådsprotokollet.

*Utskottets
yttrande.*

Med hänsyn till den farsot, den s. k. spanska sjukan, som under innevarande år hemsökt landet och särskilt under höstens lopp vunnit allt större utbredning och antagit en allt allvarigare karaktär jämväl vid truppförbanden, har befunnits nödigt att ändra de fastställda tiderna för inryckning till höstens vapenövningar.

Enligt värnpliktslagens bestämmelser har dylikt uppskov, såvitt angår bland annat första tjänstgöringen, icke kunnat ske längre än till årets utgång.

Då med hänsyn till epidemiens fortfaro och de svårigheter ur militär synpunkt för utbildningens ordnande, som skulle följa, därest denna tjänstgöring skulle taga sin början senare än omkring den 1 december, lärer en ändring av värnpliktslagen i dessa delar, som möjliggör ett uppskov till senare tid, vara erforderlig. Då ett dylikt upphov kan tänkas påkallat även av annan anledning, har Kungl. Maj:t hemställt, att uppskov må kunna äga rum även där sådant med hänsyn till andra utomordentliga förhållanden prövas vara av nöden.

Utskottet finner väl uppenbart, att en ändring i värnpliktslagens ifrågavarande bestämmelser med hänsyn till den utbrutna farsoten är av behovet påkallad, men har på grund av den utredning, som föreligger i ärendet, icke kunnat bilda sig en bestämd uppfattning om huruvida och i vilken utsträckning uppskov bör kunna äga rum jämväl av annan anledning än utbruten farsot och ej heller huruvida en lagändring av ifrågavarande innebörd icke nödvändiggör ändrade bestämmelser jämväl i andra delar av värnpliktslagen. Departementschefen har i sådant avseende anfört, att, därest med tillämpning av den nu ifrågasatta bestämmelsen uppskov med första tjänstgöringen till ett följande år meddelas, det med hänsyn till svårigheterna att låta beväringssrekrytskola och repetitionsövningar samtidigt pågå kunde bliva önskvärt, att den i lagen stadgade tiden för första tjänstgöringen med erforderligt antal dagar avkortades. Vid sådant förhållande har det synts utskottet lämpligt, att

den föreslagna lagändringen erhåller endast tillfällig karaktär, och föreslår utskottet, att lagen må bliva gällande till och med den 30 april 1919.

Med anledning av vad utskottet sålunda anfört får utskottet hemställa,

att riksdagen må, med tillkännagivande att det i förevarande proposition framlagda förslaget till lag angående tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914 icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick godkännas, för sin del antaga följande förslag till

**Lag angående tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen
den 17 september 1914.**

Häri genom förordnas, att till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914 skall fogas ett nytt stycke av följande lydelse:

Där sådant med hänsyn till utbruten farsot eller andra utomordentliga förhållanden prövas vara av nöden, äger Konungen förordna, att tjänstgöring skall taga sin början eller återstående del därav fullgöras å senare tid än i mom. 1, 2 eller 3 föreskrives.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 30 april 1919.

Stockholm den 29 november 1918.

På utskottets vägnar:

JAKOB PETTERSSON.

Reservation:

av herr *Hage*, som anfört följande:

Då den av herr Vennerström väckta motionen, vari påyrkades *dels* inställande av samtliga de värnpliktsövningar, som skulle påbörjas eller avslutas i år men som ännu icke äro påbörjade eller avslutade, *dels* rätt för Kungl. Maj:t ej blott att uppskjuta utan även *inställa* samtliga övningar, där sådant med hänsyn till utbruten farsot eller andra utomordentliga förhållanden prövas vara av nöden, ej kunnat av riksdagen upptagas till behandling i detta sammanhang, ser jag mig nödsakad inskränka mitt yrkande till utskottets hemställan men anser, att utskottet borde, utöver vad detsamma anfört i sin motivering, ha tillagt följande:

Utskottet förväntar, att före avgörande av frågor om uppskjutande av nämnda tjänstgöring den *civila* medicinska sakkunskapen på lämpligt och representativt sätt blir satt i tillfälle att yttra sig i frågan och att denna sakkunskap får utöva ett avgörande inflytande framför de militära och militär-medicinska myndigheterna vid avgörande av denna fråga. Rörande detta spörsmål har till utskottet från överläkaren vid provisoriska sjukhuset doktor Arnold Josefson översänts en promemoria, som utskottet i detta sammanhang anser sig böra hänvisa till, då nämnda promemoria torde innehålla synpunkter, värda att taga fasta på och underkasta prövning vid avgörande av denna fråga.

Nämnda promemoria lyder:

Till riksdagens särskilda utskott nr 2.

Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen anholder undertecknad härmed att inför utskottet få framlägga följande kritik.

Lagförändringen som sådan måste hos alla de läkare, vilka på nära håll följt den nuvarande influensaepidemien samt vilka tagit del av den kritik, som undertecknad i pressen och fackpressen ägnat en del åtgärder berörande dels militära dels civila institutioner, väcka stor tillfredsställelse. Vid farsots uppträdande få icke formella hinder stå i vägen för genomförandet av en nödvändig och klok profylax.

Men med tanke på vad vi nyss upplevat och i framtiden ännu kunna tvingas att genomleva synes det mig nödvändigt, att lagen på något vis angiver, huru vid utbruten farsot Konungen bör förskaffa sig auktoritativt stöd för sitt ev. förord-

nande om ändring i tjänstgöring. Det duger ju icke alls då fråga gäller profylaktiska åtgärder mot farsot att de medicinska myndigheternas råd underställas kritik av t. ex. militära myndigheter. Dessas förutsättningar att bedöma hygieniska frågor kan betecknas som åtminstone mycket omstridda.

De *praktiska svårigheter*, vilka helt nyss åberopats till försvar för en så ödesdiger åtgärd som inkallandet av trupper till repetitionsövningarna och vilken en oinvigd måste uppfatta som omsorg i första rummet för vård av hästar och persedlar, voro enligt min mening ej större, än att de bort lämnas obeaktade inför omsorgen om människoliv. För all framtid är det nödvändigt att omsorgen om den militära hygienien slutgiltigt lägges i handen på den medicinska sakkunskapen och endast dit. Vid farsots utbrott bör Konungen sålunda lägga avgörandet om eventuellt uppskov i handen på de medicinska myndigheterna. Därvid kan väl bliva en smaksak huruvida sjukvårdsstyrelsen ensam eller i förening med medicinalstyrelsen eller slutligen en specialkommission får i uppdrag att yttra sig. Undertecknad har under denna epedimi fått alldeles klart för sig att det bästa vore att hänskjuta frågor om uppskov med vissa övningar ur sanitär synpunkt till specialkommissioner med bästa möjliga sammansättning. Det är onödigt att framhålla vikten av, att de civila läkarnas stämma därvidlag får göra sig hörd.

Att till kritik hänskjuta ett förslag avgivet av medicinskt sakkunniga till en militär stab i och för kritik synes mig lika löjligt, som om vi praktiska läkare i fall våra åtgärder möta motstånd i de familjer vi ha förtroende att sköta skulle till konsultation föreslå en låt vara aldrig så begåvad officer. Dylika absurditeter måste för all framtid avskaffas.

I framtiden skulle det till och med kunna inträffa att de medicinska cheferna ej ägde de utmärkta kvalifikationer som våra dagars chefer dock äga. Det kunde då inträffa att till stor fara för folkhälsan de medicinska sakkunniga fölle undan för det tryck uppifrån som — man må förneka det aldrig så ofta — ännu i vår tid betyder så ovanligt mycket. Med några exempel ber jag få stödja detta påstående.

Vilka unga medicinare, nyss förordnade till tjänst vid regemente, skulle »till protokollet reservera sig», ifall deras anvisningar ej bleve följda? Det fordras dessvärre alltså ett visst mod hos en underordnad, för att denne inom ett organiserat verk — civilt eller militärt — direkt till chefen skall våga framställa kritik. Undertecknad talar ur egen erfarenhet, när han vittnar om huru illvilligt dylika anmärkningar uttolkas, till och med när de komma från fullt fria män.

Belysande nog är ett brev från en äldre, ansedd aktiv militärläkare där slutklämmen, vilken jag understrukt, vittnar om huru väldisciplinerade våra militärläkare på sina håll ännu tyckas vara när det gäller att framställa befogade och viktiga anmärkningar: Antingen tiga eller låta kritiken framkomma anonymt.

I en diskussion i Svenska läkarsällskapet har jag redan uppläst delar av brevet. Det lyder: ^{18/10} 1918.

— — — »Man har utlovat rekrytskolans uppskjutande tills vidare — men dock skola nu i slutet av månaden ett och annat hundratal unga män från av influensan fria trakter kastas in i våra infekterade kaserner . . . Dessa inkallas för att sköta hästar och materiel. Materielen är död och kan ej taga ohjälplig skada av någon tids vanvård. Hästarna borde i tid kunnat uttagas å landsbygden och

för övrigt får väl människornas liv gälla något mera än hästarnas — några övningar kunna ej bliva utav ...

Kan du undgå angiva mig som källa till detta uppdrag vore det ju angenämast, som du nog förstår, eljest har jag ej så långt kvar i tjänsten att det gör så mycket.

N. N.

Av vad jag här sagt framgår tydligt, att vid utbruten farsot det för folkhälsan kan bliva farligt, ifall de medicinska myndigheternas vota hänskjutas till andra *icke medicinska* myndigheters kritik. Färsk erfarenhet har även givit gott exempel på vart dylikt leder.

Någon invänder: »Detta är ju att förbigå de militära myndigheterna». Ja visst. De böra förbigås. Deras förutsättningar att yttra sig om den allmäntmedicinska profylaxen äro sannnerligen *icke större* än vilken annan korporations som hälst.

I den nya lagen borde sålunda enligt min mening bestämmas, att Konungen när det gäller »farsot» *bör höra särskilda medicinskt sakkunniga.*

Genom ett dylikt tillägg till lagen frestas Konungen icke att även låta höra andra myndigheter om den profylaktiska åtgärdens *värde*. Måhända kan det bliva lämpligt att söka dessa sakkunniga *utom* sjukvårds- resp. medicinalstyrelsen. Hade regeringen, såsom jag förslagit, från början tillsatt en influensakommission hade måhända en klokare princip än den s. k. frivilligheten tillämpats vid inkallelsen till rekrytövning i början av denna månad. Det riktigaste synes mig hava varit att då taga in *endast* de ynglingar, vilka redan haft influensa och nu voro fullt friska. Dessa kunde nämligen i stort sett betecknats som immuna.

Har den medicinska sakkunskapen sagt sitt ord tillkommer det endast den institution det gäller att trots s. k. praktiska svårigheter genomföra den givna ordinationen.

Hava vi icke helt nyss sett huru »praktiska svårigheter» till en början stått hindrande i vägen men sedermera i beundransvärd hast eliminerats, sedan felet blivit påvisat? Dessvärre en åtgärd, vilken kommit för sent.

Stockholm den 12 november 1918.

Arnold Josefson.

Överläkare vid Provisoriska sjukhuset,
docent i medicin.